

ЗА БУДУЋА ПОКОЛЕЊА: СВА ЛИЦА И НАЛИЧЈА ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Зборник *Хашки трибунал између права и политике*, прир. Јован Ђирић,
Институт за упоредно право, Београд 2013

Када се приређивач у уводној речи зборника запита на који ће начин за стотину година истраживачи рада Хашког трибунала гледати на њега – те затим претпостави да ће они помислити „како је увек сила била јача од закона, како историју пишу победници, како је правда само оно што је корисно” (стр. 4) – све дилеме о томе коме је уопште потребан још један релевантан научни зборник о Трибуналу након тога постају сасвим излишне. Његови аутори, наиме, не теже само да „кажу истину и спасу душу”, већ и да на једном месту, за сва будућа поколења истраживача, оставе озбиљне и аргументоване расправе о најважнијим теоријским и практичним питањима везаним за Хашки трибунал. Пред њима ће непристрасни читалац „из великог света” морати бар на тренутак застати и запитати се.

Хашки трибунал између права и политике, с обзиром на стручност његових аутора, заиста има да пружи пуно тога. Уводна расправа Бориса Кривокапића даје првокласан критички осврт на међународне кривичне судове. Историјски преглед њиховог настанка и рада од првих међународних судова у позном средњовековљу и раној модерној епохи, преко њиховог развоја у 20. веку (са освртом на раздобље између два светска рата, те Нирнбершки и Токијски суд), све до савремених кривичних судова (које дели на *ad hoc* трибунале (за Југославију и Руанду), међународне мешовите трибунале (на просторима где мандат имају УН, као нпр. у БиХ, КиМ, Источном Тимору, Сијера Леонеу, Либану) и стални Међународни кривични суд) дат је јасно и прегледно. Кривокапић следи методолошку шему по којој за сваки од њих прво пружа опис оснивања, затим судску праксу (односно конкретна решења), те на крају даје критику недостатака у њиховом раду који се континуирано прате и међусобно сучељавају. Још за Нирнбершки и Токијски суд он уочава мањкавости судске независности и објективности, затим малобројност окривљених у односу на величину кривичних дела, амнестирање једног дела злочинаца, недопустиво кажњавање за пуку припадност организацији без утврђивања индивидуалног чињења инкриминисаних радњи, као и мане у самом поступку те пренебрегавање многобројних ратних злочина савезника. Са даљим развојем међународног кривичног правосуђа, међутим, уочене мане се не умањују, већ константно повећавају: код мешовитих судова (домаћих судова са међународним особљем) спорни су и њихов *ad hoc* карактер и слаба присутност у јавности (медиама), али и начин финансирања, као и међусобне разлике између

појединих мешовитих судова. Хашки Трибунал пак „кресе” и споран начин оснивања као и споран начин његовог рада (од самосталог стварања и мењања прописа по ком суди, изостављања гоњења лица за злочине против мира, института заштићених сведока, пребацивања помиловања на правосуђе земље у коме осуђеник издржава изречену казну, па све до бројних случајева драстично различитог кажњавања за иста дела, кршења права окривљених пре и током вођења поступка која су понекад доводила и до њихове смрти у притворској јединици). Укупно узевши, еволуција кривичних међународних судова пуна је огромних пропуста, укључујући ту и стални Међународни кривични суд. *Сви они су судови за ђоражене, мале народе и испрументии ђолиийике великих и моћних сила.*

Милан Шкулић фокус свог рада усредсређује на место Хашког трибунала у историји: на легалност и легитимност његовог оснивања, на спорну „сврсисходност” рада, проблематичне правне изворе на основу којих се воде поступци, праксу хапшења и држања у притвору. Ту је и читав низ проблема везаних за процесна питања – англосаксонски тип поступка што у њему преовладава, неравноправан положај одбране у поступку и кршење презумпције невиности (при чему одбрана мора да доказује невиност а не да полази од ње), селективност кривичног гоњења, оставке судија током поступка, наметање бранилаца, институт *amicus curiae*, улога заштићеног сведока (укључујући праксу недозвољеног припремања сведочења од стране тужилаштва, па и лажно сведочење), позивање спорних експерата који више служе „судском писању историје Балкана” него околностима поводом којих се позивају, нелогичности жалбеног поступка и недостака накнаде лицима ослобођеним одговорности који су често више година провели у притвору... Посебно занимљив део рада је ауторова полемика са критичким освртом бившег председника Трибунала, гласовитим правником Антониом Касезеом. Овде Шкулић убедљиво доказује како је Касезеово истицање предности Трибунала у односу на његове мане – потпуно неодрживо.

Владимир Чоловић за тему свог прилога узима проблематичност оснивања самог Хашког трибунала, где су, по њему, погажене и постојеће међународне норме и саме чињенице. Наиме, спорно оснивање Трибунала од стране СБ УН пронађено је у извештају за ову прилику претходно формиране Комисије за повреде међународног права на подручју бивше Југославије, на основу кога је Генерални секретар УН поднео предлог Савету Безбедности да се приступи стварању *ad hoc* Трибунала. Поменути извештај је био крајње једностран и уопштен, а квалификација сукоба на простору социјалистичке Југославије која се распала у крвавом грађанском рату, потпуно неадекватна. Чоловић управо у погрешној квалификацији сукоба проналази почетну „конструкцију грешку” из које, надаље, произлазе многе друге. Ипак, основни

проблем који се јавља при настанку Трибунала исти који је довео до спорне квалификације сукоба – у суштини лежи у колизији норми међународног права и политичких интереса његових оснивача који се током рада овог суда само увећао до апсурдних размера.

Управо на размере непринципијелности у примени правних стандарда у раду МКСЈ-а указује адвокат Горан Петронијевић, са искуством вишедеценијског вођења одбране оптужених пред овим кривичним судом. Мањкавости кривичног поступка поново се претресају, али из другог угла – из угла браниоца у конкретним поступцима, што раду даје допунски квалитет. При томе, све побројане негативности и непринципијелности – од нарушавања једнакости странака у поступку, претпоставке невиности/кривице, преко екстензивног тумачења института удруженог злочиначког подухвата и одређења геноцида, све до „проклизавања” командне и индивидуалне одговорности на терен колективне кривице – поткрепљују и употпуњују се статистичким подацима о националној структури осуђених (очекивано, на штету Срба) и виктимолошкој декриминализацији (такође, на штету српских ратних жртава). На Петронијевићев прилог надовезује се и својевсна студија случаја Марка Новаковића који за парадигматичан по примени двостуких стандарда узима пример суђења хрватском генералу Готовини што је у апелационом поступку ослобођен кривичне одговорности крајње произвољним тумачењем појма легитимости напада (у овом случају – на Книн), где је прихватање „стандарда од 200 метара” одступања од циља при гранатирању било довољно да се оптужени крајње софистички ослободи од командовања за гађање неспорно цивилних објеката. У закључној расправи, приређивач Јован Ћирић, кроз промишљања да ли ће после „Хага” доћи до помирења на просторима бивше СФРЈ сумира закључке свих аутора овог зборника који својим аргументима подупиру очекивани, категоријски негативан одговор.

Због свега наведеног *Хаџки трибунал између права и политике* не сумњиво заслужује позитивну оцену. Штавише, зборник се својим квалитетом лако издиже над бојазни аутора и приређивача да се књига не претвори у пуко избацивање горчине и једа коју у будућности чека само зид ћутње и оглушавање о бројне изнете аргументе. Напротив, општи је утисак да је његова релевантност за будућност је неупитна, бар за оне „који имају уши да чују и очи да виде”.

Александар Саџа ГАЈИЋ